

Očerki po novejšoj istorii Vengrii, Kiev 1972, s. 242, sborník, redigovali V. A. Tarasenko a Gyula Tokódi.

Rostoucí zájem historiografií jednotlivých socialistických zemí o nejnovější dějiny Maďarska dospívá v posledních letech častěji do stadia užší badatelské organizační a publikační spolupráce s historiky maďarskými. Svědčí o tom činnost bilaterálních historických komisí, symposia a konference i tematické sborníky. Jako výsledek družební spolupráce debrecínské a kyjevské university vyšla nejnověji v kyjevském universitním nakladatelství v r. 1972 publikace *Očerki po novejšoj istorii Vengrii* v redakci profesorů obou universit V. A. Tarasenko a Gyuly Tokódiho. Sborník otvírá úvod z pera rektorů (M. Y. Belyj, Rapčak-Andrias), připomínající tradici maďarsko-sovětských styků i konkrétní výsledky spolupráce Ševčenkovy a Kossuthovy university v oblasti přírodních i společenských věd. Pět maďarských a čtyři sovětských historikové se pak v sedmi statích zabývají nejrůznějšími aspekty maďarského vývoje v letech 1939–1968 v širokých mezinárodních souvislostech. Jednotlivým prvkem sborníku, vydaného na počest 25. výročí osvobození Maďarska, je prakticky pouze zmíněné chronologické vymezení, přičemž tři studie tvoří jakýsi užší celek, přinášející rozbor a přehledy literatury. Sborník obsahuje studii V. A. Tarasenko, *Vengrija vo vtoroj mirovoj vojne* (str. 6–36), stati Evy Madarásové a Gyuly Tokódiho, *Zapadogermanskaja istoričeskaja i memuarная literatura o roli Vengrii vo vtoroj mirovoj vojne* (str. 17–69), Emila Niederhausera, *Francuzskaja i anglosaksonskaia istoriografija o roli Vengrii vo vtoroj mirovoj vojne* (str. 70–96), příspěvek V. D. Lysočenka, *Sovetskaja istoriografija o narodno-demokratičeskoj revolucii v Vengrii* (str. 97–144), studii Ivana T. Berenda a György Ránkiho, *Revoljucionnyje preobrazovanija i rekonstrukcija ekonomičeskoj žizni v narodno-demokratičeskich stranach v period meždu 1945–1949 godami* (str. 145–159), úvahu I. D. Kundjuby, *Vengrija v sisteme socialističeskich gosudarstv* (str. 160–202) a konečně článek K. E. Džedžuly, *Sovetsko-vingerskije političeskije, ekonomičeskije i kul'turnyje svjazy posle vtoroj mirovoj vojny* (str. 203 až 242).

Vstupní studie V. A. Tarasenko má výrazně syntetizující charakter. Jeho pojetí maďarského vývoje koresponduje s přístupem nejnovější syntézy maďarské. Autor podtrhuje zejména názavnost postojů jak maďarské vládnoucí třídy, tak hnůt odporu na obecný průběh II. světové války a zejména pak na situaci na východní frontě a značně podrobně se zabývá politikou Komunistické strany Maďarska (dočasně Strany míru) a jejím ohlasem v masách.

Dva následující příspěvky, blízké si titulem, se značně liší ve zpracování tématu. Madarásová–Tokódi předkládají pokus o kritickou konfrontační studii západoněmecké válečné memoárové literatury, syntéz a některých monografií, pokud se zmiňují o Maďarsku, srovnávajíce jejich výpovědi jednak mezi sebou navzájem, jednak s poznáním, kterémuž dospěla maďarská a sovětská marxistická historiografie. Výběr jen výjimečně přesahuje rok vydání 1960 a tudíž nezahrnuje některé obsažné publikace posledních let, věnované výhradně maďarské problematice těsně předválečného a válečného období. Úvodem prezentují autoři základní trend přístupu buržoazní historiografie k maďarskému problému, jak se v ní jeví od počátku poválečných let. Kompozičně dobře zvládnutým postupem pak víceméně chronologicky probírají uzlové body maďarské politiky let 1941–1945, vždy znovu ve spektru všech věcí se týkajících probíraných publikací, poukazují na protimluvy v jednotlivých zpracováních a konfrontují je s objektivní historickou realitou. Studie dochází k závěru, že hodnotí-li západoněmečtí autoři „rozpad satelitních režimů a armád ke konci války jako negativní jev a nikoli předzvěst rozpadu fašismu jako takového“, je to jen přirozený důsledek jejich zcela formální nestrannosti a falšují se tak skutečné příčiny pádu hitlerovského Německa. Práce poukazuje na evidentní souvislost této literatury s propagandistickými tendencemi německého revanšismu.

Přístup E. Niederhausera ke zvolené sumě francouzské a anglosaské literatury o Maďarsku ve válečných letech je na rozdíl od práce předchozí par excellence popisný a probírá ji v pořadí namnoze neprozrazujícím hlubší konfrontační záměr. Je to dáno ostatně i množstvím materiálu, o němž se autor rozhodl podat informaci. Věcným způsobem tu někdy anotuje, jindy kriticky glossuje a v části o produkci anglosaské i podrobněji rozebírá několik desítek děl bibliografických, syntetických, pramenných edic, monografií a článků o II. světové válce, jež se en passant nebo přímo věnují moderním maďarským dějinám – první polovině 40. let. Kromě řady knižních publikací se zaměřil na rozbor několika ročníků Revue d'Histoire de la

Deuxième Guerre Mondiale. Percentuálně daleko větší je v článku podíl literatury francouzské, chronologicky se přinášá materiál vyšlý zhruba do poloviny let šedesátých, nejhojněji z let 1955—1959. Nejvíce pozornosti je věnováno pracím Maxime Mourina, *Le Drame des Etats satellites de l'axe de 1939 à 1945*, Paris 1957, a partii o Maďarsku in *Histoire des nations européennes I*, Paris 1962, dílu J. T. Montgomeryho, *Hungary, the unwilling satellite*, New York 1947, H. T. Setona - Watsona, *The East European Revolution*, 3. vyd., New York 1961, a spisu A. C. Macartneye, *October fifteenth. A History of Modern Hungary 1929—1945*, 2. vyd., Edinburgh 1961. Autor konstatuje averzi buržoazní historiografie k socialistické cestě vývoje, již Maďarsko po válce nastoupilo po boku SSSR, a odraz této averze v interpretaci nejnovějších maďarských dějin, jež jsou navíc zkreslovány, jak naznačili i autoři studie předchozí, prostou neznalostí často základního pramenného materiálu.

Nejrozsáhlejší příspěvek sborníku, popis a zhodnocení přínosu sovětské historiografie k poznání nejnovějších dějin Maďarska, rozdělil V. D. Lysocenko do tří tematicky ohraničených kapitol, věnovaných předpokladům národní a demokratické revoluce v Maďarsku, jejímu vítězství, vůdčím silám a charakteru, a konečné přerůstání této revoluce v socialistickou a jejímu konečnému vítězství. Sleduje sovětskou produkci od brožur a textů přednášek, vycházejících v prvním poválečném desetiletí, přes vysokoškolské učebnice až k pracím A. I. Puškašové, L. N. Nežinského, zatím nejneprodnějších sovětských moderních historiků, až k úsilí sovětské historiografie o komplexní zpracování problematiky přechodu k socialismu v evropských socialistických zemích, jak se projevovalo v časopisech i samostatných publikacích od poloviny padesátých let. Přestože přehled neopylává vysokým počtem titulů, zdá se vzhledem ke zvolenému tématu být zhruba do r. 1966 reprezentativní.

Autorská dvojice Ivan T. Berend—György Ránki vyšla ve svém přehledu ze své znamenité erudice v oblasti moderních středoevropských a zvláště maďarských hospodářských dějin a z dosavadní bohaté publikační činnosti na toto téma. V reprezentativních ukazatelích podávají hutný, věcný, statistickými údaji a přehledy dobře vybavený srovnávací nástin způsobu, jímž byla po válce rekonstruována ekonomika Polska, Rumunska, Bulharska, Jugoslávie, Československa a Maďarska v přelomových letech 1945—1949.

I. D. Kundjuba se v expozici své rozsáhlé studie vrací až k roku 1919, aby shrnul kořeny socialistických změn, k nimž v Maďarsku došlo po II. světové válce do roku 1949. Tyto změny posléze konkretizuje a poukazuje na vůdčí úlohu Komunistické strany Maďarska při jejich prosazování. V další části zapojuje autor maďarské dění do procesu národně osvobozeneckého hnutí v jihovýchodní Evropě. Letmo charakterizuje rozdíly v demokratickém hnutí odporu v okupovaných zemích a v satelitních státech *Osy*, kde se muselo prosazovat proti vůli vládnoucích tříd. Pomínutím kvantitativního zřetele podává tento obraz v komplexu nedostižně nuancovaný. Z hlediska vývoje hnutí odporu vnitřně periodizuje válečné období na tři etapy, do napadení SSSR, do stalingradské bitvy a do konce války a podtrhuje jeho odlišné rysy v jednotlivých úsecích, od počátečních protestů, demonstrací a sabotáží k organizovanému partyzánskému boji. Zdůrazňuje dvousměrný, protiněmecký a protiburžoazní charakter odboje a jeho dvojitý účinek v národním osvobození a společenských přeměnách. Klade důraz na internacionalistické tendence a upozorňuje na nebezpečí buržoazního nacionalismu. Podrobně rozebírá do nejnovější doby úlohu Maďarska v Radě vzájemné hospodářské pomoci a Organizaci spojených národů, srovnává hospodářskou situaci země před válkou a po ní, podtrhuje význam Komunistické strany Maďarska v mezinárodním komunistickém hnutí. Kundjubova studie reprezentuje ve sborníku zánr prací výrazně teoretických.

Faktograficky laděná závěrečná stať sborníku pojednává v první obsáhlejší části o družbě a spolupráci Sovětského svazu a Maďarské lidové republiky v oblasti zahraniční politiky a mezinárodních vztahů. Připomíná tradici vztahů maďarských pokrokových sil k SSSR od roku 1919, pomoc SSSR hladovějícímu Maďarsku na počátku roku 1945, uvolňování maďarských reparačních povinností vůči SSSR, vyzbrojení nové maďarské armády, rekonstrukci rozcháčeného strojího parku maďarského průmyslu po válce atd. Od navázání diplomatických styků v září 1945 přes podpis mírové smlouvy až po smlouvu o přátelství a vzájemné spolupráci z února 1948 sleduje až do poslední doby konkrétní formy maďarsko-sovětské spolupráce a politickoekonomickou roli Maďarska v komplexu socialistických zemí uvnitř i navenek, vůči ostatnímu světu. Pozornost věnuje autor podílu amerického imperialismu na ideologické diverzi vůči Maďarsku kolem roku 1956. Druhou část práce věnoval

K. E. Džedžula kontaktům vědeckým a kulturním. Oplývá konkrétními daty (zejména pokud jde o univerzitní družbu Kyjev—Debrecen), vzatyými především z kulturního života Ukrajinské SSR, i když název slibuje záběr širší.

Sborník je obohacením literatury o nejnovějších dějinách Maďarska jak svým faktickým přínosem odborným, tak skutečností, že se v něm dostávají výsledky vědeckého bádání o této problematice do rukou mezinárodní odborné veřejnosti zase jednou zbaiveny jazykové bariéry, jež je u běžné maďarské produkce pro značnou část badatelů těžko překonatelná.

M. Romportlová-Koukolová

HISTORICKÉ KATEDRY K 25. VÝROČÍ ÚNORA

25. výročí únorového vítězství v r. 1948 vzpomněly katedry historie filosofické fakulty UJEP dvěma akcemi. Dne 27. února 1973 uspořádaly společné veřejné slavnostní zasedání obou kateder. Zasedání, jehož se početně zúčastnili posluchači i zástupci jiných oborů na fakultě, zahájil vedoucí katedry historie a archivnictví prof. dr. František Jordán, CSc. Vzpomněl Vítězného února a jeho vlivu nejen na změnu politické situace ve státě, ale na rozvoj všech oblastí života společnosti. Referát o významu Února pro rozvoj historické vědy proslavil vedoucí katedry historie a etnografie střední a jihovýchodní Evropy prof. dr. František Hejl, CSc. Zevrubně se zabýval rozvojem studia historie na fakultě po r. 1945 a na příkladech ukázal, jak Únor znamenal hluboký kvalitativní zásah do vývoje historiografie na fakultě. Podrobně seznámil s úspěchy, jichž na poli marxistického dějepiscectví, které se začalo intenzivně rozvíjet po r. 1948, bylo dosaženo. Rozebral jednotlivé okruhy problému, jež byly na katedrách zpracovávány. Detailně se zabýval vývojem v oblasti dějin československých a slovanských. Velmi kladně ocenil přínos pracovníků obou kateder k rozvoji marxistické historiografie v naší republice. Obraz zkoumaných problémů v oblasti obecných dějin západoevropských podal a s úspěchy v této oblasti účastníky zasedání seznámil prof. dr. Bedřich Šindelář, DrSc. Ukázal, jak těsné pracovní sepětí badatelů na úseku obecných a národních dějin přineslo bohaté pracovní výsledky. Vývoj studia oboru etnografie rozebral a výsledky marxistické etnografie v českých zemích zhodnotil vedoucí oddělení etnografie prof. dr. Richard Jeřábek, CSc. Vysoce kladně ocenil šťastnou symbiózu etnografie s historií, která umožnila vybědnout po r. 1948 z tápání dosavadních koncepcí etnografie a vedla k tomu, že se marxistická metodologie stala samozřejmou.

Referát o mezinárodních souvislostech Února přednesl dr. Bedřich Čerešňák, CSc., z katedry historie a archivnictví. Podal podrobný obraz mezinárodní situace, za níž došlo k mocenskému střetnutí, které charakterizoval jako další rozvíjení revoluce v Československu v podmínkách měnící se mezinárodní situace. Ukázal Únor jako objekt i subjekt mezinárodní politiky po r. 1945. Upozornil na nebezpečná zkresení v dosavadní, zejména v zahraniční literatuře, která přeceňuje obecný rámec událostí, a varoval před zúžením pohledu na Únor v pracích, které jej vykládají jako problém výlučně vnitřní politiky Československé republiky. Podtrhl nutnost komplexního, marxisticky jedině správného hodnocení Února v celku poválečného vývoje Evropy a světa. Společné zasedání bylo důstojným příspěvkem k oslavám 25. výročí Února.

Druhou akcí pořádanou historickými katedrami byla beseda s účastníky a pamětníky Února na fakultě. Beseda pořádaná 26. února 1973 ve spolupráci s Klubem historiků při fakultní organizaci SSM se zúčastnili prof. dr. František Hejl, CSc., prof. dr. František Jordán, CSc., prof. dr. František Kalousek a prof. dr. Bedřich Šindelář, DrSc. Do problematiky politického vývoje na fakultě uvedl a s průběhem únorových událostí seznámil početné posluchače ve stručném úvodním výkladu prof. dr. František Hejl, CSc. Upozornil především na momenty, které formovaly generaci, jež přišla na vysoké školy po r. 1945, seznámil s politickým vývojem na fakultě před Únorem a upozornil na nejdůležitější momenty Února. V neformální besedě pak odpovídali účastníci na četné dotazy z řad posluchačů. Beseda nebyla jen vzpomínkovou záležitostí, v diskusi byly ozřejmeny skutečnosti, které znamenají nejenom revoluční tradici, ale jsou i důležitým článkem pokračování revolučních tradic a důrazným příspěvkem k prohloubení nejenom vědecké, ale i politicko-výchovné práce. Beseda obohatila znalosti posluchačů o nová fakta a přiblížila pro ně v mnohém již knižní historii pohledem přímých účastníků a navíc odborníků.